

ANI JUBILEJNÍ, ANI OSLAVNÝ

Věru není nutno dovolávat se svědectví bělovlasých starců, chceme-li si oživit učednická léta Otomara Krejči, druhdy hereckého kandrdase a divadelního faktotum Horáckého divadla. Kladenské obecenstvo má dosud v živé paměti jeho Oidipa krále (představte si: dvě hodiny bez přestávky jsme poslouchali se zatajeným dechem – vzpomínají účastníci). Po pětadvaceti letech začínala Krejčova pražská éra.

Je tu nosatý fanfarón Cyrano z Burianova poválečného Děčka, Macbeth, Tuzenbach z Tří sester, Peklevanov z Ivanova Obrněného vlaku, vesměs role z repertoáru Městských divadel pražských a později Divadla čs. armády. A svědectví o Krejčově herectví vydává i film.

Sledujeme-li Krejči dál, od jeho angažmá na první státní scéně, jsme už v době tak říkajíc nejnovější: vzpomínáme na mlynáře Libora z Jiráskovy Lucerny, shakespearovského Othella, Dimitrova z reportážního dramatu H. Zinnerové, vysloužilce Bláhu z Našich furiantů a na dvě role zcela nedávno – Warwicka ze Svaté Jany G. B. Shawa a Molierova Dona Juana. Slušná řádka rolí za nějakých těch sedmáct let, a to jsme jmenovali jen namátkou. A závěr z nich?

Jakýpak závěr, čtenáři – jak doufám – laskavý. Nechce se mi ten pestrý sloupec rolí podtrhnout, vážit vítězství a prohry, jak se střídají na každém putování uměním, zkrátka provadět rozvahu takřka účetní. Svádí to k tomu, pravda; a je jisto, že právě v době sotva minulé jsme byli svědky Krejčovy umělecké konsolidace, vyhranění ve velmi osobitý typus herectví přemýšlivého, racionálního, jemně kultivovaného, které potěškává každé slovo a zase sepne verš či větu v bravurní oblouk vzácné srostlosti, které vychutnává krásu českého slova na jevišti (a dává ji vychutnat) a nepohrává si s ním, ale útočí – to jenom abych se dotkl jediné složky hereckého výrazu.

Bylo by také možno rozvést myšlenku, že laureát státní ceny

Otomar Krejča zatím nalezl nebezpečnější polohu v rolích velkých racionalistů, rozumářských popíračů a rozleptavačů zejména – a že by dnes asi znamenitě hrál takového Mefistu, ne Othella, ale Jaga, a že Macbeth by se mu nyní podařil lépe než před léty na Vinohradech. Co z toho, když do každé věty se tlačí nějaké to „zatím“. A dobře tak. Krejča totiž zdaleka není na konci svého uměleckého putování; sotva se blíží ke konci první poloviny.

A psát o Krejčovi, to není psát jenom o herci. Však má za sebou první „okusy“ režisérské, z nichž dva jsou nepopíratelnými význačnými úspěchy: Falešná mince Maxima Gorkého a Hikmetův Podivín. A právě nyní studuje Srpnovou neděli Františka Hrubína. Připomeňme si, kolik mladých herců, absolventů divadelní fakulty AMU, ho zdraví jako svého učitele. A zaznamenejme také, že Krejča je jeden z mála tvůrčích divadelníků, který na divadelní spisování neshlíží jako na nutné cizopasnictví, ale sem tam se sám chopí pera a napíše – ne nějaký memoárek, ale kus poctivé historie či teorie divadla.

Kde hledat těžiště? Vyhněme se moudře této vlastně druhohadé otázce a řekněme rovnou, že Krejčovi přísluší charakteristika divadelníka syntetického. A to znamená divadelníka moderního. Ta mnohost zájmů necharakterizuje jenom Krejčovu zdravou a žádoucí uměleckou ctižádostivost. Už sama o sobě potvrzuje správnost Krejčovy volby na místo zvláště odpovědné: do čela umělecké správy činohry Národního divadla.

Tato funkce spotřebovává dnes značnou část Krejčovy

energie – která je, mimochodem řečeno, nemalá a v tomto postavení potřebná v míře co možná největší. Budiž ke Krejčově chvilce řečeno, že vehementně prosazuje na naší první scéně linii divadla průbojného, nekonvenčního myšlenkou i tím, jak je tato myšlenka uvedena v umělecký skutek, divadla, které nezkolébává diváka ve stav příjemné nudy z chladné otaživosti (třeba mistrovské) dávno probíjovaných idejí a uměleckých výrazů. Je totiž, pokud dobře chápnu, Krejčovou snahou co možná přispět k tomu, aby Národní divadlo nebylo jen jakousi výstavní síní dobytých hodnot, ale aby samo stálo v čele nových smělých výbojů a experimentů, aby bylo moderní a avantgardní v nejlepší smyslu toho slova, aby – slovem – nekonzervovalo, ale tvořilo. Aby raději rozdělilo hlediště do dvou táborů, než aby se mu dostalo laciné, v podstatě lhostejné chvilky. – Taková představení minulá a této sezóny, jako je Zlatý kočár, Podivín, Podzimní zahrada, Optimistická tragédie, Don Juan nebo Komik (a není rozhodující, byl-li na nich Krejča přímo umělecky zúčastněn či ne) potvrzují, že slova se proměňují ve skutky. A v dobré skutky. –

Není to koncepce nová. Poohlédneme-li se nazpět, zjistíme, že vždy, kdy Národní divadlo něco v naší kultuře vsadilo znamenalo, stálo v jeho čele vedení, které takovou linii prosazovalo, nebálo se riskovat prohrou a dalo přednost napětí a sváru před pohodlným sentimentálním sbíráním a pořádáním uschlých vavříků. Ale je to koncepce jediná možná a správná; zejména v dnešní, na výstost dramatické době. Je to koncepce pokroková.

Jednoho slova jsem se v tomto článku sťežil použít: „zralý“. Kdejaké jubilejní či oslavné zastavení se tímhle ozdobným přívěskem jen jen hemží. (A tento medailón není jubilejní a nechce být ani oslavný.) Vždycky mi to slovo připadalo podezřelé a jím zamýšlená chvála potměšilá a hodně, hodně problematická. Zralý = dovršený = hotový = odbylý. „Zralý umělec“ – ten aby už spisoval nějaká ta šprýmovná vyprávění.

Tak tedy: Krejča není „zralý umělec“. A nechce dělat „zralé divadlo“. Zralé – k čemu...? MILAN LUKEŠ

KRESLIL O. ŠTEMBERA

OSUDY DOBRÉHO VOJÁKA ŠVEJKA VE SVĚTOVÉ VÁLCE

Podle Jaroslava Haška vypravuje a ilustruje Jos. Lada.

1. V kupé II. třídy rychlíku Praha–Budějovice seděl nadporučík Lukáš a starší holohlavý pán. Švejk stál skromně u dveří. Nadporučík mu nadával: „Ukradli nám kufr, to se řekne jen tak, holomku!“ – „Poslušně hlásím, pane oberlajtnant, dovopravdy ho ukradli. Šel jsem vám vohlásit, že máme všechno v pořádku a mezitím nám kufr někdo ukradl! Nákej Nechleba...“ – „Kušte, Švejku! Víte, že vás dám zavřít?“ – „Poslušně hlásím, pane oberlajtnant, že to nevím, ještě jste se vo tom nezmiňoval!“ řekl Švejk měkce.

4. Švejk odešel tedy na druhý konec chodby, kde se dal do řeči se železničním zřízencem. Ptal se ho, funguje-li správně poplašný signál. Nákej Hofman prý tvrdil, že ty signály nikdy neúčinkují. Zřízenec Švejkovi vysvětloval mechanismus brzd, a jak měli oba ruce na brzdu, stalo se, že ji vytáhli a vlak se zastavil. Švejk tvrdil, že on to neudělal, že není žádný uličník – „To vás bude stát dvacet korun!“ hrozil zřízenec. – „To je vopravdu laciný,“ řekl rozšafně Švejk, „nákej Mlíček zatáhl jednou taky za takovouhle brzdu a tak se lek, že ztratil řeč!“

2. Nadporučíkovi zacvakaly zuby. Vzdychl si a dal se do čtení „Bohemie“. Tu Švejk promluvil na holohlavého pána: „Vašnosti, neráčíte být pan Purkrábek?“ – „Poslušně hlásím, pane oberlajtnant, že normální člověk má mít na hlavě 60 až 70 000 vlasů. Černý bejvaj řidší. A padání vlasů zaviňuje prej duševní pohnutí v šestinedělí!“ – Tu holohlavý pán vyskočil a zařval na Švejka: „Marsch heraus, Sie Schweinkerl!“ A vykopl ho do chodby. Holohlavý pán byl generálmajor von Schwarzburg, neistrašnější inspekční generál.

5. Po dlouhém táhání o pokutu prohlásil průvodčí vlaku Švejkovi, že ho musí předvést v Táboře k přednostovi stanice. – „Dobrá,“ řekl Švejk, „já rád mluvím se vzdělanými lidmi!“ V Táboře musel Švejk opravdu vystoupit a vlak s nadporučíkem Lukášem, který byl rád, že se Švejka zbavil, supěl dále k Budějovicům. „Lidičky, já jsem nevinej!“ pronášel Švejk k zástupům na nádraží. Jeden pán se přihlásil, že tu pokutu za vojáka zaplatí, a nějaká starší paní se vyjádřila: „Zas tady jednoho vojáčka zbytečně sekýrujou!“

3. Po důkladném výtopku vyrazil nadporučík Lukáš na chodbu, aby si to se Švejkem vypořádal. Zavolal jej do prázdného kupé a tam mu řekl slavnostně: „Švejku, konečně přišel okamžik, kdy dostanete pár facek, jakých svět neviděl! Víte, že je to generál von Schwarzburg?“ – „Poslušně hlásím, že nemám vo nákyh generáloví ani ponětí. Von je vopravdu celej pan Purkrábek. To je tragickéj vomyl. Jednou jel krejčí Hývl přes Štýrsko a jed šunku...“ – „Švejku,“ zařval nadporučík, „ztraťte se a nechodte mi vůbec na oči, pitomče!“

6. Potom se objevil četnický strážmistr, zatkl ze zástupu jednoho občana a odváděl ho se slovy: „Já vám ukážu, pobuřovat lidi! Že, když se takhle jedná s vojáky, nikdo nemůže od nich žádat, aby to Rakousko vyhrálo!“ Nešťastný občan nezmohl se než na upřímné tvrzení, že je přece řeznický mistr od staré brány a že to tak nemyslel. Švejka zatím odvedl jeden pán do restaurace, aby ho pohostil pivem. Dal mu ještě pětku na dráhu i na další útratu. A Švejk tiše pil, vzpomínaje na svého nadporučíka.